

پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد و اعتیاد به اینترنت بر اساس حمایت اجتماعی ادراک

شده و سبک‌های کنار آمدن با استرس با میانجیگری هوش هیجانی در دانش آموزان

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۵/۱۷ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۲۴

محمدعلی طالقانی نژاد^۱

رحیم داوری^{*۲}

فرح لطفی کاشانی^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد و اعتیاد به اینترنت بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های کنار آمدن با استرس با میانجیگری هوش هیجانی انجام شد.

روش: روش پژوهش حاضر، همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان متوسطه دوره دوم شهر تهران در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود. حجم نمونه آماری براساس روش پیشنهادی شوماخر و لوماکس (۲۰۰۴) تعداد ۴۰۰ نفر محاسبه شد که با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. افراد نمونه، پرسش‌نامه‌های اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۸)، سوءمصرف مواد فرچاد و همکاران (۱۳۸۵)، هوش هیجانی برادبری-گریوز (۲۰۰۴)، حمایت اجتماعی ادراک شده زیمت و همکاران (۱۹۸۸) و راهبردهای مقابله‌ای لازاروس و فولکمن (۱۹۸۵) را تکمیل کردند. برای آزمون فرضیه‌ها، از معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که متغیرهای پیش‌بین حمایت اجتماعی ($P \leq 0/05$) و راهبردهای مقابله با استرس ($P < 0/001$)، به‌طور مستقیم گرایش به مصرف مواد را پیش‌بینی کردند همچنین حمایت اجتماعی ($P < 0/001$) و راهبردهای مقابله با استرس ($P < 0/001$)، به‌طور مستقیم اعتیاد به اینترنت را پیش‌بینی کردند. اما هوش هیجانی رابطه مستقیم مثبت معنی‌داری با گرایش به سوءمصرف مواد و اعتیاد به اینترنت نداشت. یافته دیگر پژوهش نشان داد که راهبردهای مقابله‌ای مساله مدار و حمایت اجتماعی از طریق هوش هیجانی بر گرایش به مواد اثر میانجیگری جزئی می‌گذارند ولی بر اعتیاد به اینترنت اثر معنی‌داری از طریق میانجیگری هوش هیجانی ندارند.

نتیجه‌گیری: با گسترش شبکه‌های حمایت اجتماعی، آموزش راهبردهای مقابله‌ای کارآمد و ارتقای هوش هیجانی می‌توان از مواجهه نوجوانان با موقعیت‌های خطرناک مصرف مواد و وابستگی افراطی به اینترنت پیشگیری کرد.

کلمات کلیدی: اعتیاد به اینترنت، حمایت اجتماعی، سبک‌های مقابله با استرس، سوءمصرف مواد، هوش هیجانی

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران.

۲. استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران.

* نویسنده مسئول: dr.davari_rahim@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران.

Prediction of substance abuse tendency and internet addiction based on perceived social support and stress coping styles by mediating emotional intelligence in students

Mohammadali Taleghaninejad¹

Rahim Davari^{2*}

Farah Lotfi Kashani³

Abstract

Objective: The aim of this study was the prediction of substance abuse tendency and internet addiction based on perceived social support and stress coping styles by mediating emotional intelligence.

Methods: The current study method was a correlation with a structural equation design. The study population included secondary school students in Tehran in the academic year 2018-2019. According to method of Schumacher and Lomax (2004), sample size consisted of 400 students that were selected by convenient sampling method. Participants completed internet addiction questionnaire (Yung, 1998), drug abuse (Farchad et al., 2006), emotional intelligence questionnaire (Bradbury-Graves, 2004), perceived social support (Zimet et al., 1988), and coping strategies questionnaire (Lazarus & Folkman, 1985). For testing hypotheses, the structural equation was used.

Results: Results showed that predicting variables such as social support ($P \leq 0.05$) and stress coping strategies ($P < 0/001$) directly predicted tendency to substance use. In addition, social support ($P < 0/001$) and coping strategies directly predicted internet addiction. But emotional intelligence didn't have a significant positive direct relationship with drug abuse and internet addiction. Another research finding showed that problem-oriented coping strategies and social support through emotional intelligence had a little meditative effect on the tendency to drug abuse but through the mediation of emotional intelligence had no significant effect on internet addiction.

Conclusion: With spreading social support networks, efficient coping strategies training and emotional intelligence enhancement can intervene from adolescents dealing with risky situations such as substance use and radical dependence to internet.

Keywords: internet addiction, social support, stress coping styles, substance abuse, emotional intelligence

---

1. PhD student of General Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

2. Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

* Corresponding Author: dr.davari_rahim@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

مقدمه

مرحله نوجوانی^۱ بدلیل خودمحوری و عدم درک یکپارچه و صحیح نوجوان از عواقب مخاطره‌آمیز رفتارهای خود، مرحله مهمی برای شروع رفتارهای پرخطر محسوب می‌شود. به همین دلیل به‌عنوان دوره‌ای پرخطر برای آغاز گرایش به سوءمصرف مواد مخدر^۲ در نظر گرفته می‌شود (خدادادی‌سنگده، محمدنظری، احمدی، خانزاده و بهروزی، ۱۳۹۳). مطالعات نشان می‌دهد اکثر نوجوانان در حدود سن ۱۲ یا ۱۳ سالگی مصرف مواد را شروع می‌کنند. پژوهشگران معتقدند نوجوانان از مصرف موادی قانونی چون سیگار شروع کرده و سپس به سمت مواد غیر قانونی نظیر مصرف الکل، مواد استنشاقی و ماری‌جوآنا روی می‌آورند (جعفرآبادی، الله وردی پور، بشیریان و جنتی، ۲۰۱۲). چنین روندی موجب نگرانی دولتمردان مختلف شده است. به همین دلیل تمامی کشورهای جهان سعی دارند تا با تدوین برنامه‌های مختلف از گسترش اعتیاد به مواد مخدر جلوگیری و به درمان معتادان خود بپردازند. با وجود این مشاهده می‌شود که برنامه‌های پیشگیرانه توانسته در این راستا به موفقیت چشمگیری دست یابد. هر ساله این مساله تعداد زیادی از انسان‌ها را به نیستی و نابودی می‌کشاند (کنکولی دگ، کلمن، ال گیوبلی، هادگینز، پتن و شوپفلچر^۳، ۲۰۱۵). عوامل متعددی در گرایش نوجوانان به سوءمصرف مواد مؤثر هستند که در تعامل با یکدیگر به شروع مصرف و سپس اعتیاد منجر می‌شوند (بهبهانی، ۱۳۹۵). یکی از متغیرهای روانشناختی که می‌تواند در گرایش به سوءمصرف مواد (صنعتی و سنتی) و عوامل تنش‌زای روانی نقش داشته باشد، حمایت اجتماعی^۴ است (شولتز و شوارتزبرگ^۵، ۲۰۱۴).

حمایت اجتماعی عبارت است از روابط و مبادلات نامتقارن گرم و شئونات مختلف زندگی اجتماعی و ابعاد مختلف روابط امدادسانی داوطلبانه که شامل بعد معرفتی (راهنمایی، مشاوره و آموزش)، بعد مادی (کمک‌های اقتصادی)، بعد عاطفی (ابراز همدردی) و بعد منزلتی (اعاده کرامت انسانی) می‌شود (چلبی، ۱۳۹۵). برخی از پژوهشگران حمایت اجتماعی را میزان برخورداری از محبت، همراهی، مراقبت، احترام، توجه و کمک دریافت شده توسط فرد از سوی افراد یا گروه‌های دیگر نظیر اعضای خانواده، دوستان و دیگران مهم تعریف کرده‌اند (سارافینو^۶، ترجمه میرزایی، ۱۳۹۶). ساراسون^۷ (۱۹۸۸) حمایت اجتماعی را مفهومی چند بعدی می‌داند که هر دو بعد واقعی و تصویری را در بر می‌گیرد (نصیری و عبدالملکی، ۱۳۹۵). در مجموع شاید بتوان گفت که حمایت اجتماعی یعنی این احساس که شخص مورد توجه دیگران است و دیگران برای او ارزش قائلند و

1. Adolescence

2. substance abuse tendency

3. Konkoly Thege, Colman, El-guebaly, Hodgins Patten, Schopflocher

4. social support

5. Schulz & Schwartzberg

6. Sarafino

7. Sarason

این که او به یک که اجتماعی متعلق است (یارمحمدزاده و فیض اللهی، ۱۳۹۵). علاوه بر حمایت اجتماعی، با توجه به اینکه دوران نوجوانی با استرس و تنش های زیادی همراه است، سبک های کنار آمدن با استرس^۱، می تواند در پیش بینی روی آوری نوجوانان به رفتارهای مخاطره آمیزی نظیر گرایش به مصرف مواد مخدر نقش مهمی ایفا نماید (زارعی و اسدی، ۱۳۹۰). لازاروس و فولکمن^۲، مقابله را تلاش های فکری، هیجانی و رفتاری فرد می داند که هنگام رویارویی با استرس به منظور غلبه کردن و تحمل کردن یا به حداقل رساندن عوارض استرس به کار می برد (سارافینو، ترجمه میرزایی، ۱۳۹۶). شیوه هایی که فرد برای مقابله با استرس انتخاب می کند جزئی از نیمرخ آسیب پذیری وی محسوب می شوند. اتخاذ خط مشی نامناسب در مواجهه با استرس، ممکن است در عمل استرس را افزایش دهد (داوری، ۱۳۹۶)، به عبارتی مقابله ناکارآمد این افراد با عوامل استرس زا در بلندمدت پیامدهای منفی نظیر افسردگی، اضطراب و استفاده از مواد مخدر را به همراه دارد (حاجلو و جعفری، ۱۳۹۴). در برخی دیگر از پژوهش ها، نتایج نشان داده اند افرادی که توانایی مهار برانگیختگی های خود را ندارند به احتمال زیاد مصرف کنندگان دائمی مواد خواهند شد. از سوی دیگر این افراد درگیر هیجانات و احساساتی هستند که بر زندگی آنها سایه افکنده و کنترلی بر زندگی احساسی خود ندارد (دوران، مک چارک و کوهن^۳، ۲۰۰۷). در حالی که افرادی با هوش هیجانی^۴ بالاتر علاوه بر اینکه برای مقابله با تجربیات منفی زندگی سازگارتر هستند، در فهم درست و همدلی با هیجانات دیگران مهارت بیشتری دارند، دارای شبکه حمایت اجتماعی گسترده تری هستند و از سلامت روان بالاتری برخوردار هستند و در نتیجه کمتر در معرض مواد قرار می گیرند (چرنیس، روچ و بارباراش^۵، ۲۰۱۶). با توجه به این موارد، هوش هیجانی، سازه ای است که احتمالاً در ابتلا به سوء مصرف مواد نقش دارد.

امروزه علاوه بر مساله گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر، اعتیاد به استفاده از فناوری های جدید یا وابستگی افراطی به آنها است، به خصوص در زمینه اینترنت که روز به روز بر شمار افراد علاقه مند به استفاده از آن افزوده می شود. در میان کاربران اینترنتی، نوجوانان بیش از دیگران در معرض آسیب های ناشی از کاربرد نادرست اینترنت قرار دارند. رشد روزافزون و عوارض ناگواری که اعتیاد به اینترنت^۶ به همراه دارد باعث شده که از آن به عنوان اعتیادی که سرآمد همه اعتیادهای رفتاری است یاد شود (جعفری و فاتحی زاده، ۱۳۹۰). در سال های اخیر مطالعات مربوط به شیوع اعتیاد به اینترنت در کشور ما حاکی از این است که کشور ایران بیشترین میزان استفاده از اینترنت را

1. stress coping styles
2. Lazarous & Folkman
3. Doran, McChargue & Cohen
4. emotional intelligence
5. Cherniss, Roche, & Barbarasch
6. Internet addiction

در خاورمیانه به خود اختصاص داده است (حاجی زاده میمندی، وکیلی قاسم آباد و میرمنگره، ۱۳۹۵).

براساس دیدگاه‌های مختلف نظریات متعددی برای اعتیاد به رایانه و اینترنت ذکر شده است. لذا در این تحقیق به بررسی نقش متغیرهای حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های کنار آمدن با استرس با میانجیگری هوش هیجانی در پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت پرداخته شده است. بررسی‌ها نشان داده‌اند که متغیرهای اجتماعی و به ویژه حمایت اجتماعی یکی از عوامل پیش‌بینی کننده اعتیاد به اینترنت است (رشیدیان، رشیدی و قنبری، ۱۳۹۶). علاوه بر این علت اعتیاد نوجوانان به اینترنت ممکن است ناشی از مقابله ناکارآمد و هیجان‌مدار با استرس‌ها و تنش‌های دوران نوجوانی (بهادری خسروشاهی و هاشمی نصرت آبادی، ۱۳۹۰)، کمبود برخی مهارت‌ها و یا مشکلات روان شناختی، از جمله درک نکردن هیجان‌ات خود و دیگران، ناتوانی در مهار هیجان‌ات یا کمبود مهارت‌های اجتماعی شخص، را برای ابتلای به اعتیاد به اینترنت مستعد کند یا شاید برعکس کمبود این مهارت‌ها و توانایی‌ها ناشی از اعتیاد و وابستگی به اینترنت و جدایی فرد از سایرین و اجتماع باشد (جعفری و فاتحی زاده، ۱۳۹۰).

با توجه به اینکه نوجوانان به دلیل آسیب پذیر بودن، سریع‌تر از دیگر اقشار جامعه، ارزش‌های اجتماعی را نقض می‌کنند و اصلی‌ترین قربانیان مواد مخدر می‌شوند، گسترش اعتیاد در بین نوجوانان و عواض اقتصادی و سیاسی ناشی از آن، موضوعی نیست که بتوان به سادگی از آن گذشت. علاوه بر اعتیاد به مصرف مواد، اخیرا اعتیاد به اینترنت در نوجوانان نیز افزایش یافته است. نتایج نشان داده است که اعتیاد به اینترنت باعث ایجاد عدم مسئولیت‌پذیری، انزوای اجتماعی، فقدان حمایت اجتماعی و ناکارآمدی تحصیلی و کاری می‌شود. از نظر روان‌شناسان اعتیاد به اینترنت، یک اختلال فیزیولوژیکی - روانی است که در بردارنده از هم گسیختگی روابط اجتماعی، روابط اجتماعی، اختلالات هیجانی، اضطراب، افسردگی و انزوای اجتماعی می‌باشد. انجام برنامه-ریزی صحیح و انجام مداخلات علمی برای پیشگیری از مواجهه با سوءمصرف مواد و اعتیاد به اینترنت به‌عنوان یک ضرورت شناخته شده است و این مسئله نیاز به مطالعات و بررسی‌های بیشتری دارد. بر همین اساس این پژوهش با هدف بررسی نقش متغیرهای حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های کنار آمدن با استرس با میانجیگری هوش هیجانی در پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت طراحی شد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شهر تهران در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود. حجم نمونه آماری براساس روش پیشنهادی شوماخر و لوماکس (۲۰۰۴) تعداد ۴۰۰ نفر محاسبه شد که با روش نمونه‌گیری در

دسترس انتخاب شدند. بدین صورت که در هر منطقه جغرافیایی شمال، شرق، غرب و جنوب شهر تهران، تعداد ۱۰۵ نفر از نوجوانانی که امکان دسترسی به آن‌ها بود به عنوان نمونه انتخاب و پرسشنامه‌ها در بین آنها اجرا شد. افراد نمونه، پرسش نامه‌های اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۸)، سوء مصرف مواد فرچاد و همکاران (۱۳۸۵)، هوش هیجانی برادبری - گریوز (۲۰۰۴)، حمایت اجتماعی ادراک شده زیمت و همکاران (۱۹۸۸)، راهبردهای مقابله‌ای لازاروس و فولکمن (۱۹۸۵) را تکمیل کردند. آزمون فرضیه‌ها، با آزمون معادلات ساختاری و به کمک نرم افزار Amose انجام شد.

ابزارهای پژوهش

الف) پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ^۱ (IAT): این پرسشنامه توسط کیمبرلی یانگ در سال ۱۹۹۸ در ۲۰ آیتم، بر اساس ملاک‌های راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی ویراست پنجم^۲، با هدف تشخیص اعتیاد اینترنتی طراحی شده است. علوی، اسلامی، مرآئی، نجفی، جنتی فرد و رضاپور (۱۳۸۹)، در پژوهش خود برای نسخه فارسی پرسشنامه ۵ عامل: صرف زمان بیش از حد در اینترنت، استفاده از اینترنت جهت کسب آرامش روانی، برجستگی، استفاده مرضی از چت روم، بی توجهی به وظائف شغلی و تحصیلی را استخراج نموده‌اند و علاوه بر این پرسشنامه ۲ نوع روایی دیگر (محتوایی و افتراقی) و سه نوع پایایی (بازآزمایی) $r=0/82$ ، همسانی درونی $r=0/88$ و تنصیف $r=0/82$ بدست آوردند و بهترین نقطه برش یابی این پرسشنامه را ۴۴ ذکر کرده‌اند. ویدیانتو و مک موران^۳ (۲۰۰۴)، روایی صوری این پرسشنامه را بسیار بالا ذکر کرده‌اند. همچنین از طریق تحلیل عوامل شش عامل برجستگی، استفاده بیش از حد، بی توجهی به وظائف شغلی، فقدان کنترل، مشکلات اجتماعی، تأثیر بر عملکرد را بدست آوردند که همه اینها نشان دهنده روایی آن است. کیم، چن، یین، چو، سئو و همکاران^۴ (۲۰۰۵) اعتبار این پرسش نامه را با روش آلفای کرونباخ بیش از ۰/۹ گزارش کرده‌اند.

ب) پرسشنامه سوء مصرف مواد^۵ (ADQ): این پرسشنامه دارای ۱۶ سوال است و هدف کلی آن بررسی میزان تمایل به اعتیاد از سه بعد اجتماعی، فردی و محیطی در افراد مختلف می‌باشد. این پرسشنامه توسط فرچاد و همکاران (۱۳۸۵) با استفاده از برخی منابع علمی طراحی گردیده است. ابعاد پرسشنامه شامل سه بعد محیطی (خانوادگی و فامیلی)، فردی و اجتماعی است. در پژوهش میرحسامی (۱۳۸۸) جهت روایی صوری پرسشنامه و صحت و سقم سئوال‌ات، پرسشنامه

1. Internet Addiction Test
2. DSM-V
3. Widyanto & McMurrin
4. Kim, Ryu, Chon, Yeun, Choi, Seo, et al
5. Abuse Drugs Questionnaire

در بین تعدادی از دانشجویان توزیع شد و پس از اطمینان از روایی پرسشنامه، آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۹ به دست آمد.

ج) پرسشنامه هوش هیجانی^۱ (EIQ): این پرسشنامه توسط برادبری-گریوز در سال ۲۰۰۴ در ۲۸ آیت، با هدف سنجش هوش هیجانی طراحی شده و شامل چهار مولفه خودآگاهی، خودمدیریتی، آگاهی اجتماعی و مدیریت رابطه می‌باشد. هنجاریابی آزمون توسط گنجی، میرهاشمی و ثابت (۱۳۸۵) در یک نمونه ۳۶ نفری بین ۲ نوبت اجرا و برای ۴ مهارت تشکیل دهنده هوش هیجانی و جمع کل نمرات (هوش هیجانی) به ضرایب اعتبار خودآگاهی (۰/۷۳)، خودمدیریتی (۰/۸۷)، آگاهی اجتماعی (۰/۷۸)، مدیریت روابط (۰/۷۶) و هوش هیجانی (۰/۹۰) دست یافتند که همه ضرایب به دست آمده در سطح ۰/۹۹ معنی دار است. روایی این آزمون از طریق آزمون هم‌تا یا موازی نیز انجام شده است، به طوری که این آزمون به همراه آزمون هوش هیجانی بار-آن در یک گروه ۳۱ نفری اجرا و ضریب همبستگی ۰/۶۸ بدست آمده که در سطح ۰/۰۱ معنی دار بود.

د) پرسشنامه حمایت اجتماعی ادراک شده^۲ (MSPSS): این پرسشنامه توسط زیمت، داهلم، زیمت، و فارلی^۳ در سال ۱۹۸۸ جهت سنجش متغیر حمایت اجتماعی درک شده طراحی شده است. تعداد گویه‌های این پرسشنامه، ۱۲ گویه و شامل سه مولفه حمایت اجتماعی دریافت شده از سوی خانواده، دوستان و دیگران می‌باشد. برور، امسلی، کید، لوچنر و سادات^۴ در سال ۲۰۰۸، پایایی درونی این ابزار را در یک نمونه ۷۸۸ نفری از جوانان دبیرستان با استفاده از آلفای کرونباخ، ۹۰ تا ۸۶ درصد برای خرده مقیاس‌های این ابزار و ۸۶ درصد برای کل ابزار گزارش نموده‌اند. سلیمی، جوکار و نیک پور (۱۳۸۸)، ضریب آلفای کرونباخ سه بعد حمایت اجتماعی دریافت شده از سوی خانواده، دوستان و افراد مهم زندگی را به ترتیب ۸۹ درصد، ۸۶ درصد و ۸۲ درصد ذکر نموده‌اند. افشاری (۱۳۸۶) رابطه مثبت و معناداری میان نمرات این مقیاس و خرده مقیاس‌های آن با رضایت از زندگی به دست آورد که نشان دهنده ی روایی همگرا و واگرایی این مقیاس است.

ه) مقیاس راهبردهای مقابله‌ای^۵ (WOCQ): یک آزمون ۶۶ ماده‌ای است که توسط لازاروس و فولکمن (۱۹۸۵) ساخته شده است و این آزمون دارای ۸ زیر مقیاس مقابله مستقیم، فاصله گرفتن، خودکنترلی، طلب حمایت اجتماعی، پذیرش مسئولیت، گریز - اجتناب، حل مسئله برنامه‌ریزی شده و ارزیابی مجدد مثبت است. ۱۶ عبارت این آزمون انحرافی هستند و ۵۰ عبارت دیگر شیوه مقابله فرد را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. این پرسشنامه‌ها در دو خوشه راهبردهای

1. Emotional Intelligence Questionnaire
2. the Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS)
3. Zimet, Dahlem, Zimet, & Farley
4. Bruwer, Emsley, Kidd, Lochner & Seedat
5. Ways of Coping Questionnaire (WOCQ)

مقابله‌ای مسأله مدار و هیجان مدار طبقه‌بندی می‌شود. پایایی این آزمون در تحقیقی با استفاده از آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۹ به دست آمده است (لازاروس، ۱۹۹۳). در تحقیق علیپور و همکاران (۱۳۸۹)، نیز پایایی این آزمون برابر ۰/۸۵ به دست آمده است. همچنین روایی سازه این مقیاس در پژوهش ندائی، پاغوش و صادقی هسنیجه (۱۳۹۵) با استفاده از روش تحلیل عامل محاسبه شد که نتایج تحلیل عاملی به روش اصلی با چرخش متعامد از نوع وادیماکس، وجود دو عامل راهبردی مسأله مدار و هیجان مدار در گویه‌ها را نشان داد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. داده‌ها به وسیله بیست و چهارمین ویرایش نرم افزار SPSS و آموس AMOS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

در جدول ۱، میانگین و انحراف معیار به همراه ماتریس همبستگی بین متغیرها ارائه شده است.

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد، ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱ - حمایت اجتماعی	۳/۱۸	۰/۸۰۲	-					
۲ - هوش هیجانی	۳/۵۳	۰/۷۷۰	**۰/۶۷۷	-				
۳ - مسأله مدار	۲/۹۸	۰/۵۳۶	**۰/۵۷۵	**۰/۶۶۸	-			
۴ - هیجان مدار	۲/۸۱	۰/۳۹۲	**۰/۳۶۹	**۰/۵۳۲	**۰/۶۱۴	-		
۵ - اعتیاد به اینترنت	۲/۰۳	۰/۸۶۲	**۰/۴۵۷	**۰/۴۰۵	**۰/۴۹۹	**۰/۱۷۴	-	
۶ - گرایش به مواد	۲/۲۵	۰/۳۸۳	-۰/۰۶۷	-۰/۰۵۳	-۰/۰۲۷	**۰/۲۱۶	**۰/۳۰۳	-

پس از بررسی همبستگی بین متغیرها، پیش فرض‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری مانند بررسی هم خطی بودن چندگانه، خطی بودن رابطه، نرمال بودن باقی مانده‌ها، بررسی و نتایج نشان دادند که تمام شاخص‌ها در دامنه مطلوب قرار داشتند. نمرات پرت و دور افتاده تک متغیری و چندمتغیری شناسایی و به‌طور موردی از تحلیل کنار گذاشته شدند.

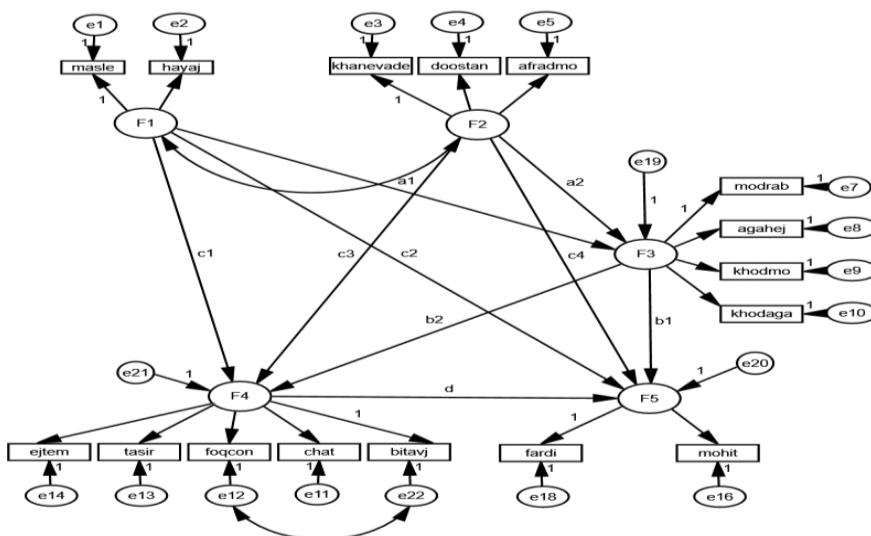
در ادامه مدل مفهومی پژوهش از لحاظ اندازه‌گیری با روش تحلیل عامل تأیید مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان دادند که با انجام چند اصلاح، مدل دارای شاخص بر ارزش مناسبی است. نتایج در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل اولیه و اصلاح شده اندازه‌گیری

شاخص‌های برازش	χ^2/df	GFI	CFI	RMSEA
مدل اولیه	۶/۴۸۱	۰/۸۹۸	۰/۷۴۹	۰/۱۲۶
مدل اصلاح شده	۳/۴۴۳	۰/۹۲۸	۰/۹۳۲	۰/۰۸۴

بعد از اطمینان از مناسب بودن مدل اندازه‌گیری، دو فرضیه پژوهش یکی در حالت بدون حضور میانجی و دومی در حالت حضور میانجی مورد آزمون قرار گرفت. مدل آزمون فرضیه‌ها در شکل ۱، ارائه شده است.

شکل ۱. مدل ساختاری پژوهش

براساس نتایج جدول ۳، شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری نشان دادند، مدل ساختاری اولیه فرضیه اول دارای برازش قابل قبولی است.

جدول ۳. شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری

RMSE8	CFI	GF1	X2 /df	شاخص‌های برازش مدل ساختاری
۰/۰۸۴	۰/۹۳۱	۰/۸۹۷	۳/۴۳۴	

نتایج آزمون فرضیه اول نشان داد، راهبردهای مقابله با استرس و حمایت اجتماعی تاثیر معنی‌داری بر هوش هیجانی دارند. راهبردهای مقابله با استرس و حمایت اجتماعی تاثیر معنی‌داری بر گرایش به سوءمصرف مواد دارند. راهبردهای مقابله با استرس و حمایت اجتماعی تاثیر معنی‌داری بر اعتیاد به اینترنت دارند. هوش هیجانی تاثیر معنی‌داری بر گرایش به سوءمصرف دارد اما تاثیر معنی‌داری بر اعتیاد به اینترنت ندارد. همچنین نتایج نشان دادند که ۷۶/۲ درصد واریانس هوش هیجانی، به وسیله متغیرهای پیش‌بینی کننده آن (حمایت اجتماعی و راهبردهای مقابله)؛ ۵۱/۲ درصد واریانس گرایش به سوءمصرف مواد به وسیله متغیرهای پیش‌بینی کننده آن (هوش هیجانی)

و ۴۳/۴ درصد واریانس اعتیاد به اینترنت به وسیله متغیرهای پیش بین راهبردهای مقابله، حمایت اجتماعی، گرایش به مصرف مواد و هوش هیجانی تبیین شده است.

برای آزمون فرضیه دوم پژوهش، مسیرها نام گذاری شدند و سپس با روش بارون - کنی نقش میانجیگری هوش هیجانی مورد آزمون قرار گرفت. نتایج نشان دادند مدل مشخص شده از نوع مدل میانجیگری جزئی است و هوش هیجانی به طور جزئی رابطه راهبردهای مقابله‌ای و حمایت اجتماعی با گرایش به سوء مصرف را میانجیگری می کند ولی بر اعتیاد به اینترنت اثر معنی داری از طریق میانجیگری ندارد.

بر اساس نتایج جدول ۴، مدل میانجی در مقایسه با دو مدل دیگر دارای شاخص‌های برآزش بهتری است.

جدول ۴. مقایسه شاخص‌های برآزش سه مدل

مدل	X2/df	GFI	CFI	RMSCA	AIC	MECVI
مدل کامل	۶/۵۰۳	۰/۸۳۹	۰/۸۴۰	۰/۱۲۷	۷۰۸/۸۲۳	۲/۰۷۸
مدل میانجی	۳/۴۴۳	۰/۸۹۸	۰/۹۳۲	۰/۰۸۴	۴۰۶/۲۱۸	۱/۱۹۷
مدل غیرمستقیم	۳/۸۵۸	۰/۸۸۱	۰/۹۱۷	۰/۰۹۱	۴۵۲/۲۷۴	۱/۳۳۰

بر اساس نتایج جدول ۴، مدل میانجی در مقایسه با دو مدل دیگر دارای شاخص‌های برآزش بهتری است.

جدول ۵. ضرایب مسیر ساختاری فرضیه دوم اثرات میانجی

مسیر	C.R	انحراف معیار	B	b	اثر میانجی
a1	۵/۰۷۶	۰/۱۰۶	۰/۳۸۸	۰/۵۴۰	راهبردهای مقابله - هوش هیجانی
a2	۷/۱۷۴	۰/۰۶۴	۰/۵۵۰	۰/۴۵۶	حمایت اجتماعی-هوش هیجانی
c1	-۴/۰۱۳	۰/۱۷۲	-۰/۴۲۹	-۰/۶۸۹	راهبردهای مقابله -اعتیاد به اینترنت
c3	-۳/۵۲۶	۰/۱۰۹	-۰/۴۰۲	-۰/۳۸۵	حمایت اجتماعی - اعتیاد به اینترنت
b2	۱/۰۰۴	۰/۱۵۰	۰/۱۳۰	۰/۱۵۰	هوش هیجانی - اعتیاد به اینترنت
c2	۲/۹۱۰	۰/۱۱۶	۰/۵۳۵	۰/۳۳۹	راهبردهای مقابله - گرایش به مواد
c4	-۲/۵۶۶	۰/۰۷۷	-۰/۵۲۰	-۰/۱۹۶	حمایت اجتماعی - گرایش به مواد
d	۵/۷۲۷	۰/۰۵۰	۰/۷۳۱	۰/۲۸۸	اعتیاد به اینترنت - گرایش به مواد
b1	۱/۶۷۹	۰/۰۹۹	۰/۳۶۶	۰/۱۶۷	هوش هیجانی -گرایش به مواد

بر اساس جدول ۵، ضرایب ساختاری مدل میانجیگری هوش هیجانی ارائه شده است. در مدل میانجی متغیرهای پیش بین ۳۴,۱ درصد اعتیاد به اینترنت و ۳۷,۹ درصد گرایش به مصرف مواد را تبیین می کند. یافته فرعی جالب این است که اعتیاد به اینترنت اثر معنی دار مثبتی بر گرایش به مصرف مواد دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس اعتیاد به اینترنت و حمایت اجتماعی ادراک شده و سبک‌های کنار آمدن با استرس با میانجیگری هوش هیجانی در دانش آموزان متوسطه دوره دوم انجام شد. براساس نتایج حاصل، متغیرهای پیش بین حمایت اجتماعی، راهبردهای مقابله با استرس و هوش هیجانی گرایش به مصرف مواد و اعتیاد به اینترنت را به‌طور مستقیم پیش‌بینی کردند. در راستای نقش حمایت اجتماعی بر مصرف مواد نتایج به‌دست آمده با نتایج پژوهش‌های حاتمیان و کرمی (۱۳۹۷)، الهی و صفاریان طوسی (۱۳۹۶)، همسوئی دارد. با توجه به نتایج پژوهش‌های انجام شده می‌توان بیان کرد که یکی از دلایل گرایش افراد به مصرف مواد، نبود حمایت اجتماعی است. سودمندی روانشناختی حمایت اجتماعی ممکن است که ناشی از اثر آن روی ارزیابی ذهنی عوامل فشار، انتخاب شیوه‌های موثر سازگاری، عزت نفس و مهارت‌های فردی باشد. بررسی‌ها نشان داده‌اند افرادی که دارای حمایت اجتماعی بالا هستند، در رویارویی با رخداد‌های فشارزای زندگی بیشتر ایستادگی می‌کنند و از روش‌های مقابله‌ای بهتری استفاده می‌کنند (مونرو، برومت، کنل و استینر^۱، ۱۹۸۶). در حالی که افزایش ناملایمات اجتماعی و کم‌رنگ شدن حمایت اجتماعی موجب می‌شود افراد احساس تنهایی و سرخوردگی کنند و از روش‌های مقابله‌ای ناسازگار و نامناسب از جمله گرایش به سوء مصرف مواد مخدر برای مواجهه با رویدادهای استرس‌زا استفاده کنند.

بر اساس بخش دیگر یافته‌ها، حمایت اجتماعی یکی از عوامل پیش‌بینی کننده اعتیاد به اینترنت است. نتیجه به‌دست آمده با نتایج پژوهش‌های کاکاوند، نیک‌اختر و سرداری‌پور (۱۳۹۶)، رشیدیان و همکاران (۱۳۹۶)، مو، چان، چان و لو^۲ (۲۰۱۸)، همسوئی دارد. در تبیین این یافته، می‌توان گفت به نظر می‌رسد زمانی که فرد از سوی اجتماع و خانواده حمایت مناسبی دریافت می‌کند، ممکن است دچار این تحریف شناختی شود که هیچ کس او را دوست ندارد و به او اهمیت نمی‌دهد و لذا احساس بی‌ارزشی و پوچی نماید و و ناخودآگاه ترجیح دهد که در اینترنت وقت خود را بگذراند و به طریقی از احساس پوچی و کمبود عزت نفس رهایی یابد و با ایجاد روابط مجازی به گریز از این واقعیت بپردازد.

در راستای نقش سبک‌های مقابله‌ای در گرایش به سوء مصرف مواد نتایج به‌دست آمده با نتایج پژوهش‌های بهادری خسروشاهی و خانجانی (۱۳۹۶)، رنجبر نوشری، محمود علیلو، اسدی مجره، قدرتی و نجارمبارکی (۱۳۹۲)، همسوئی دارد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت در فرایند مقابله، مهارت‌های شناختی، مهارت‌هایی برای حل مسأله محسوب می‌شوند و فرد با به کار بستن راهبرد مقابله‌ای کارآمد مسأله مدار از

1. Monroe, Bromet, Connell & Steiner

2. Mo, Chan, Chan & Lau

مهارت‌های شناختی برای حل مسأله استفاده می‌کند. بر این اساس راه‌های مقابله با مشکل مستقیماً بررسی می‌شوند و معمولاً با یافتن راه حل‌های مناسب برای مشکل، رضایت روان‌شناختی حاصل می‌شود. از سوی دیگر این وضعیت باعث نظم و انسجام فکری می‌شود و آشفتگی هیجانی را کاهش می‌دهد. در سایهٔ انسجام فکری و آرامش هیجانی به‌دست آمده، منبع استرس نیز بهتر شناسایی می‌شود و قابل کنترل است. بنابراین قابل کنترل بودن منابع استرس باعث می‌شود، فرد از سلامت روانی بهتری برخوردار باشد و باعث شود که برای رفع استرس خود کمتر به مصرف مواد روی آورد (اپستین، گریفین و بوتوین^۱، ۲۰۰۰).

بر اساس یافته دیگر پژوهش، راهبردهای مقابله‌ای در پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت نقش دارد. یافته به‌دست آمده با نتایج پژوهش‌های کشاورز، موسوی و اره کش (۱۳۹۴)، کوربین، فارمر و نولن - نوکسما^۲ (۲۰۱۳) همسوئی دارد. بر اساس پژوهش‌های انجام شده، چنانچه افراد به راهبردهای مقابله‌ای کارآمد مجهز نباشند و توانایی کمی برای درک هیجانهای خود و دیگران داشته باشند، در برخورد با استرسها و بحرانها توان کمتری خواهند داشت و مشکلات رفتاری بیشتری را به‌صورت پرخاشگری، افسردگی و اضطراب نشان خواهند داد که همه این مشکلات رفتاری در گرایش نوجوانان به دنیای مجازی و فضای اینترنتی موثر است (زارعی و اسدی، ۱۳۹۰). بنابراین می‌توان چنین تبیین نمود، علت اعتیاد نوجوانان به اینترنت ممکن است ناشی از مقابله ناکارآمد و هیجان‌مدار با استرس‌ها و تنش‌های دوران نوجوانی (بهادری خسروشاهی و هاشمی نصرت آبادی، ۱۳۹۰)، و در نتیجه احساس ناتوانی در مقابل مشکلات و پناه بردن به فضای اینترنتی برای فرار از حل مشکلات باشد.

بر اساس یافته دیگر پژوهش مبنی بر رابطه معنادار بین حمایت اجتماعی با هوش هیجانی، نتیجه به‌دست آمده با نتایج پژوهش غفاریان، مظاهری، رحمن شناس و اسفندیاری مقدم (۱۳۹۵)، همسوئی دارد. نوجوانانی که در زندگی، خانواده، دوستان و افراد مهم زندگی نقش حمایت‌گرانه‌ای برایشان ایفا می‌نمایند، دارای شبکه ارتباطی قوی تری هستند و از اعتماد به نفس و مهارت‌های اجتماعی بالاتری برخوردار خواهند بود که همین ویژگی‌ها در افزایش هوش هیجانی آنها نقش مثبتی ایفا می‌نماید.

در راستای رابطه معنادار بین سبک‌های مقابله‌ای با هوش هیجانی نتیجه به‌دست آمده با نتایج پژوهش‌های حنایی و همکاران (۱۳۹۷)، بیرانوند (۱۳۹۴) همسوئی دارد. به باور مایر (۲۰۰۰) هوش هیجانی به‌عنوان مجموعه‌ای از توانمندی‌های فرد در ادراک، مدیریت و برون‌ریزی مناسب هیجان‌ها، می‌تواند در برخی شرایط به‌عنوان نوعی راهبرد مقابله‌ای عمل کند

1. Epstein, Griffin & Botvin
2. Corbin, Farmer & Nolen-Hoekesma

(ترینداد و جانسون^۱، ۲۰۰۲). بنابراین هوش هیجانی و مقابله کارآمد یک تعامل دو طرفه دارند به طوری که نوجوانانی که از راهبردهای کارآمد برای مقابله با مشکلات استفاده می‌نمایند، از توانایی بالاتری برای برای مسلط شدن بر محیط و استرس‌های خود برخوردارند، حالت‌های هیجانی خود را به نحو صحیح درک و ارزیابی می‌کنند و می‌توانند حالت‌های خلقی خود را تنظیم نمایند و می‌دانند چگونه و چه موقع احساسات خود را بیان کنند. این قابلیت‌ها مقابله موفق را میسر می‌سازد.

یافته دیگر پژوهش نقش هیجانی بر گرایش به سوء مصرف مواد را تایید نمود. نتیجه به دست آمده با نتایج پژوهش‌های جبرائیلی و حبیبی (۱۳۹۵)، لی، ژانگ و لو^۲ (۲۰۱۰)، پارولین، سیمونلی، کریستوفالو، ساکو، باسیاردی، مارمنی، و همکاران^۳ (۲۰۱۷)، همسوئی دارد. در کل پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هوش هیجانی با اعتیاد به مواد مخدر رابطه منفی دارد. افراد با هوش هیجانی بالا می‌دانند چگونه در موقعیت‌های مختلف بر انگیزه شونده. این افراد توانایی کافی، برای فهم و تحلیل تجربه‌های هیجانی خود و دیگران را دارا هستند و این توانایی باعث می‌شود تا به تنظیم هیجانات و ابراز مقاومت در برابر پذیرش رفتارهای ناشایست از جمله گرایش به اعتیاد بپردازد. همچنین مولفه‌های هوش هیجانی همچون مدیریت هیجانی، توان تصمیم‌گیری، مهار عواطف خود و دیگران و مهارت‌های اجتماعی، توانایی فرد را از میان برداشتن کمبودها و خودداری از روی آوردن مجدد به مصرف مواد، افزایش می‌دهد. هنگامی که فرد برای مصرف مواد از سوی دوستان تحت فشار قرار می‌گیرد، مدیریت مؤثر هیجان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های هوش هیجانی، خطر مصرف را کاهش می‌دهد. توانایی مدیریت هیجان‌ها باعث می‌شود که فرد در موقعیت‌هایی که خطر مصرف بالاست، از راهبردهای مقابله‌ای مناسب استفاده کند. افرادی که هوش هیجانی بالایی دارند، در پیش‌بینی خواسته‌های دیگران توانایی بیشتری دارند. آنها فشارهای ناخواسته همسالان را درک و هیجان‌های خود را بهتر مهار می‌کنند و در نتیجه در برابر مصرف مواد مقاومت بیشتری نشان می‌دهند. در مقابل، کسانی که هوش هیجانی پائینی، دارند، برای مقابله با هیجان‌های منفی خود، عموماً به‌سوی مصرف مواد می‌روند.

در راستای نقش هوش هیجانی بر اعتیاد به اینترنت نتایج نشان داد، رابطه معنی‌داری بین هوش هیجانی با اعتیاد به اینترنت در نوجوانان وجود ندارد. در حالی که در پژوهش‌های قبلی از جمله روزبهانی و قدیمی (۱۳۹۵)، ساراوا، ایسگال هادو، پرئیر، مونترو، افونسو، لوریئر و همکاران^۴ (۲۰۱۸)، این رابطه مورد تأیید قرار گرفته است. در تبیین نتیجه به‌دست آمده می‌توان عنوان نمود امروزه به دلیل گسترش فضای مجازی و شبکه‌های مختلف اینترنتی جهت برقراری ارتباطات

1. Trinidad & Johnson

2. Li, Zang & Liu

3. Parolin, Simonelli, A., Cristofalo, Sacco, Bacciardi, Maremmani

4. Saraiva, J., Esgalhado, G., Pereira, H., Monteiro, S., Afonso, R. M., & Loureiro

گسترده با دنیای بیرون به صورت مجازی، بنابراین حتی نوجوانانی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، از این شبکه‌های و فضای ارتباطی حاصل از دنیای اینترنتی برای برقراری ارتباط استفاده می‌نمایند و بنابراین هوش هیجانی بالا و پایین نمی‌تواند به‌عنوان عامل مرتبط با میزان اعتیاد نوجوانان به اینترنت دانست.

در نهایت نتایج آزمون بررسی نقش متغیر میانجیگر هوش هیجانی نشان داد، راهبردهای مقابله و حمایت اجتماعی از طریق هوش هیجانی بر گرایش به مواد اثر میانجیگری جزئی می‌گذارند ولی بر اعتیاد به اینترنت اثر معنی‌داری از طریق میانجیگری هوش هیجانی ندارند. نوجوانانی که از راهبردهای مقابله‌ای کارآمد برخوردار هستند، در هنگام مواجهه با تنش‌ها و مشکلات قادرند، استرس‌های خود را مدیریت و به جای هیجانات منفی، به حل منطقی مسائل بپردازند که یکی از این راهبردهای حل مساله در مقابله با مشکلات، برقراری ارتباطات کارآمد با افراد مناسب می‌باشد. به عبارت دیگر توانمندی بیشتری در مدیریت روابط خود به خرج می‌دهند که این موضوع حاکی از هوش هیجانی بالاتر است و این هوش هیجانی بالاتر بر توانایی نوجوان در تدارک منابع حمایت عاطفی فراوان‌تر و نیرومندتر و بر قابلیت افراد در اجتناب از موقعیت‌های استرس‌زا و ایجاد شرایط عاطفی خوشایند تأثیر می‌گذارد و به‌عنوان یک عامل حفاظتی در برابر استرس عمل می‌کند (فرناندز و ایکسترمرا^۱، ۲۰۰۶) و در برابر فشار، مصرف مواد از سوی دیگران، مقاومت بیشتری نشان خواهند داد (نصیری، بخشی پور رودسری و نصیری، ۱۳۹۳). همچنین نوجوانی که از حمایت اجتماعی بالاتری برخوردار است، به دلیل شبکه‌های ارتباطی قوی‌تر، اعتماد به نفس و مهارت‌های اجتماعی بالاتر، از توانمندی بالاتری در مدیریت هیجانات در روابط بین فردی برخوردار خواهد بود و در مواجهه با شرایط استرس‌زا، با بهره‌گیری از شبکه ارتباطی و حمایت‌گری که در اختیار دارد، هیجانات منفی خود را مدیریت نمود و با تصمیم‌گیری منق‌تری دست به رفتارهای صحیح‌زده و از رفتارهای پرخطر و ناسالم مانند سوء مصرف مواد پرهیز می‌نماید.

در تبیین عدم میانجیگری هوش هیجانی در رابطه بین راهبردهای مقابله و حمایت اجتماعی با اعتیاد به اینترنت می‌توان عنوان نمود، اگرچه حمایت اجتماعی و راهبردهای مقابله‌ای می‌تواند در اعتیاد به اینترنت نوجوانان نقش داشته باشد اما بر اساس رویکرد سیستمی مبنی بر تعداد عوامل مسبب یک مسأله ممکن است حمایت اجتماعی و راهبردهای مقابله‌ای از طریق هوش هیجانی این کار را انجام ندهد. چرا که در دنیای امروزی همه نوجوانان چه با هوش هیجانی بالا و چه با هوش هیجانی پایین برای برقراری روابط در شبکه‌های اجتماعی که جذابیت بالایی برای آنها دارد، از اینترنت استفاده می‌نمایند و هوش هیجانی نمی‌تواند به‌عنوان عاملی که مانع از وابستگی آنها به اینترنت باشد، در نظر گرفته شود.

بر پایه یافته‌های پژوهش‌های انجام شده می‌توان عنوان کرد که برای کاهش گرایش نوجوانان به رفتارهای اعتیادآور، باید با گسترش شبکه‌های حمایت اجتماعی و آموزش راهبردهای مقابله‌ای کارآمد، آنها را در مواجهه با موقعیت‌های خطرناک مصرف مواد و وابستگی افراطی به اینترنت مصون‌سازی کرد. همچنین نظر به اینکه هوش هیجانی، قابل آموزش و ارتقا می‌باشد، می‌توان امیدوار بود که با ارتقا هوش هیجانی نوجوانان، از گرایش نوجوانان به مصرف مواد اعتیادآور پیشگیری نمود.

منابع

- الهی، کتابیون، صفاریان طوسی، محمدرضا. (۱۳۹۶). رابطه حمایت اجتماعی ادراک شده و خودتنظیمی هیجانی با عود مصرف مواد در زنان. *روان‌شناسی اجتماعی*. مقاله ۸، دوره ۲، شماره ۴۲، ۷۹-۸۸.
- بهادری خسروشاهی، جعفر، هاشمی نصرت آباد، تورج. (۱۳۹۰). رابطه سبک‌های دلبستگی، راهبردهای مقابله‌ای و سلامت روانی با اعتیاد به اینترنت. *روان‌شناسی تحولی: روانشناسان ایرانی*، ۸(۳۰)، ۱۷۷-۱۸۸.
- بهبهانی، محمدرضا. (۱۳۹۵). *مقایسه سلامت روان، خطرپذیری و گرایش به مواد مخدر در نوجوانان با بلوغ زودرس و بلوغ عادی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد رودهن.
- بیرانوند نورالدین، کمیلی حسین، حیدری حشمت اله. (۱۳۹۴). بررسی رابطه هوش هیجانی با سبک‌های مقابله با استرس در پرستاران. *مجله بالینی پرستاری و مامایی*؛ ۴(۳): ۴۰-۴۹.
- جبرائیلی، هاشم، حبیبی، مجتبی. (۱۳۹۵). نقش تعدیل‌کننده هوش هیجانی در رابطه با اثر آمادگی برای اعتیاد بر مصرف مواد. *دستاوردهای روان‌شناسی بالینی*، ۲(۱): ۸۴-۶۹.
- جعفری، نسیم، فاتحی زاده، مریم. (۱۳۹۰). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر پایه هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه اصفهان، *فصلنامه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۲(۳)، ۷۹-۸۶.
- چلبی، مسعود. (۱۳۹۵). *جامعه‌شناسی نظم تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی*، تهران: نشر نی.
- حاتمیان پیمان، کرمی، جهانگیر. (۱۳۹۷). نقش تعدیل‌کننده حمایت اجتماعی در پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد روانگردان در ارتباط بامتغیرهای شناختی در بین پرستاران. *آموزش پرستاری*؛ ۷(۱): ۹-۱.
- حاجلو، نادر، جعفری، عیسی. (۱۳۹۴). نقش استرس ادراک شده، هیجان خواهی و حمایت اجتماعی در اعتیاد، *فصلنامه روان‌شناسی سلامت*، شماره ۱۶، ۳۰-۱۸.

- حاجی زاده میمندی، مسعود، وکیلی قاسم آباد، سمیه، میرمنگره، اکرم. (۱۳۹۵). بررسی رابطه عوامل روانی اجتماعی اعتیاد به اینترنت (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه یزد). زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان): زمستان ۱۳۹۵، دوره ۸، شماره ۴، ۴۹۲-۴۷۳.
- حنایی صدیقه، نوری خانقاه زهرا، ساداتی لیلا، فریاب اصل محمد. (۱۳۹۷). بررسی ارتباط هوش هیجانی و سبک‌های مقابله با استرس در تکنولوژیست‌های اتاق عمل. پژوهش پرستاری. ۱۳۹۷؛ ۱۳ (۳): ۱۹-۲۶.
- خدادادی سنگده، جواد؛ محمدنظری، علی؛ احمدی، خدابخش؛ خانزاده، مصطفی و بهروزی، نوروز. (۱۳۹۳). خطرپذیری مصرف سیگار در نوجوانان: ارائه مدل تعاملی نظارت والدینی و همنشینی با همسالان منحرف، *مجله دانش و تندرستی*، دوره ۹، ش ۱: ۶۱-۶۷.
- داوری، رحیم. (۱۳۹۶). رابطه خلاقیت و هوش هیجانی با سبک‌های کنار آمدن با استرس. فصلنامه اندیشه و رفتار، ۲ (۶)، ۴۹-۶۲.
- رشیدیان، صمد، رشیدی، نورالدین، نیکزاد، قنبر. (۱۳۹۶). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت در دانش آموزان بر مبنای حمایت اجتماعی و تنیدگی ناشی از انتظارات تحصیلی. *فصلنامه سلامت روان کودک*، دوره چهارم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۶.
- رنجبر نوشری، فرزانه؛ محمود علیلو، مجید؛ اسدی مجره، سامره؛ قدرتی، یلدا و نجاره مبارکی، مهسا. (۱۳۹۲). مقایسه‌ی راهبردهای مقابله با استرس، کمال‌گرایی و خودکارآمدی در افراد مبتلا به اختلال مصرف مواد و افراد بهنجار. *فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد*، ۷، ۲۵، ۵۶-۲۹.
- روزبهانی، بیتا؛ قدیمی، علی. (۱۳۹۵). بررسی رابطه هوش هیجانی با اعتیاد به اینترنت دانش‌آموزان دختر (مطالعه موردی: دانش آموزان دبیرستان محمودی منش استان البرز)، دومین *کنگره بین‌المللی توانمندسازی جامعه در حوزه علوم اجتماعی، روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران، مرکز توانمندسازی مهارت‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه.
- زارعی، سلمان، اسدی، زهرا. (۱۳۹۰). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مقابله با استرس در نوجوانان متعاد و بهنجار. *اعتیادپژوهی سال پنجم زمستان ۱۳۹۰*، شماره ۲۰.
- سارافینو، ادوارد پ. (۲۰۰۵). *روان‌شناسی سلامت*. ترجمه احمدی ابهری، سیدعلی، افتخاراردبیلی، حسن، جزایری، ابوالقاسم، شفیعی، فروغ. قوامیان، پریوش، گرمارودی، غلامرضا، منتظری مقدم، علی، میرزایی، الهه، ندیم، ابوالحسن. (۱۳۹۶). تهران: رشد، چاپ هشتم.
- سلیمی، عظیمه، جوکار، بهرام، جوکار، نیک پور، روشنگر. (۱۳۸۸). ارتباطات اینترنتی در زندگی: بررسی نقش ادراک حمایت اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت. *مطالعات روانشناختی*، ۵ (۳)، ۸۱-۱۰۲.

- علوی، سلمان؛ اسلامی، مهدی؛ مرآتی، محمدرضا؛ نجفی، مصطفی؛ جنتی فرد، فرشته و رضاپور، حسین. (۱۳۸۹). ویژگی‌های روان‌سنجی آزمون اعتیاد به اینترنت یانگ در دانشجویان، *مجله علوم رفتاری* دوره ۴ شماره ۳.
- علیپور، احمد، هاشمی، تورج، باباپور خیرالدین، جلیل، طوسی، فهیمه. (۱۳۸۹). رابطه‌ی بین راهبردهای مقابله‌ای و شادکامی دانشجویان. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی*، ۵(۱۸)، ۷۱-۸۶.
- غفاریان حاتمی، پریسا؛ مهرداد مظاهری؛ شهین رحمن شناس و عاطفه اسفندیاری مقدم. (۱۳۹۵). رابطه حمایت اجتماعی و احساس تنهایی با هوش هیجانی در معنادان در حال ترک شهر تهران، همایش ملی نقش زنان در توسعه پایدار، دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان
- فرچاد، محمدحسین. (۱۳۸۵). *آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات*. نشر معلم.
- کاکاوند، علیرضا، نیک اختر، شقایق، سرداری پور، مهران. (۱۳۹۶). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده، احساس تنهایی و هراس اجتماعی. *روان‌شناسی مدرسه*، ۱(۱۶)، ۸۱-۹۸.
- کشاورز، داود موسوی، سید علی، ازه کش، رضا. (۱۳۹۴). مقایسه راهبردهای مقابله‌ای و خودکارآمدی در کاربران وابسته به اینترنت و عادی. *فصلنامه آموزش، مشاوره و روان‌درمانی*، ۴(۱۵)، ۷-۱۶.
- گنجی، حمزه، میرهاشمی، مالک، ثابت، مهرداد(۱۳۸۵). *هنجاریابی مقدماتی آزمون هوش هیجانی برادبری - گریوز، فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، سال اول، شماره ۲، ۳۵-۲۳.
- میرحسامی، شریف. (۱۳۸۸). *بررسی نقش خانواده در گرایش جوانان و نوجوانان به اعتیاد*. پایان‌نامه کارشناسی. دانشگاه پیام نور.
- ندائی، علی، پاغوش، عطاالله، صادقی هسنیجه، امیرحسین. (۱۳۹۵). رابطه بین راهبردهای مقابله‌ای با کیفیت زندگی: نقش واسطه‌ای مهارت‌های تنظیم شناختی هیجان. *روان‌شناسی بالینی*، شماره ۳۲، ۳۵ تا ۴۸.
- نصیری، سامان، رودسری بخشی پور، عباس، نصیری، فرزاد. (۱۳۹۳). پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد بر اساس عزت نفس و مؤلفه‌های هوش هیجانی. *اعتیادپژوهی*، سال هشتم پاییز ۱۳۹۳ شماره ۳۱.
- نصیری، فخرالسادات، عبدالملکی، شوبو. (۱۳۹۵). تبیین ارتباط حمایت اجتماعی ادراک شده با کیفیت زندگی با نقش میانجی استرس ادراک شده در زنان سرپرست خانوار شهر سنندج. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۷(۴): ۹۹-۱۱۶.

- یارمحمدزاده، پیمان، فیض‌اللهی، زهرا. (۱۳۹۵). تعیین رابطه حمایت اجتماعی، انگیزه تحصیلی با خود کارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تبریز و آذرشهر. جامعه‌شناسی کاربردی. مقاله ۱۱، دوره ۲۷، شماره ۱ - شماره پیاپی ۶۱، بهار ۱۳۹۵، صفحه ۱۵۷-۱۶۹.
- Bruwer, B., Emsley, R., Kidd, M., Lochner, C., & Seedat, S. (2008). Psychometric properties of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support in youth. *Comprehensive psychiatry*, 49(2), 201 - 195.
  - Cherniss, C., Roche, C., & Barbarasch, B. (2016). Emotional intelligence. *Encyclopedia of Mental Health (Second Edition)*, (pp. 108-115). Oxford: Academic Press.
  - Corbin, W. R., Farmer, N. M., & Nolen-Hoekesma, S. (2013). Relations among stress, coping strategies, coping motives, alcohol consumption and related problems: A mediated moderation model. *Addictive Behaviors*, 38(4), 1912 - 1919.
  - Doran N, McChargue D, Cohen L. (2007). Impulsivity and the reinforcing value of cigarette smoking. *Addict Behav*; 32(1):90-8. Epub 2006 May 3.
  - Epstein, J.A., Griffin, K.W., & Botvin, G.J. (2000). A model of smoking among inner-city adolescents: The role of personal competence and perceived benefits of smoking. *Preventive Medicine*, 31, 2, 107-114.
  - Ferrandez -Berrocal , P., Extremera, N. (2006). Emotional intelligence: A theoretical and empirical review of its first 15 years of history. *Literature in Psicothema* 18 Suppl:7-12 .
  - Jafarabadi, M. A., Allahverdipour, H., Bashirian, S., & Jannati, A. (2012). Modeling the underlying predicting factors of tobacco smoking among adolescents. *Iranian journal of public health*, 41(5),46.
  - Kim, J., LaRose, R., & Peng, W. (2009). Loneliness as the cause and the effect of problematic internet use: The relationship between internet use and psychological well-being. *Cyberpsychology and Behavior*, 2009, 12 (4): 451-455.
  - Kim, K., Ryu, E., Chon, M. Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J. S., et al. (2005). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 43(2), 185-192.
  - Konkoly Thege, B., Colman, I., El-guebaly, N., Hodgins, D. C., Patten, S. B., Schopflocher, D., & Wild, T. C. (2015). Substance-related and behavioural addiction problems: Two surveys of Canadian adults. *Addiction Research & Theory*, 33(1): 34-42.
  - Lazarus, R.S. (1993). Coping theory and research: past, present, and future. *Psychosomatic Medicine*, 55(3), 234 -247.

- Li, L. H., Zang, L. P., & Liu, Z. L. (2010). Impact of Emotional Intelligence on Internet Addiction Disorder among Students at a College in Weifang, 2009. *Preventive Medicine Tribune*, 9, 006
- Mo, P. K., Chan, V. W., Chan, S. W., & Lau, J. T. (2018). The role of social support on emotion dysregulation and Internet addiction among Chinese adolescents: A structural equation model. *Addictive behaviors*, 82, 86-93.
- Monroe, S. M., Bromet, E. J., Connell, M. M & Steiner, S. C. (1986). Social support, life events, and depressive symptoms: A 1-year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4), 424-431.
- Parolin, M., Simonelli, A., Cristofalo, P., Sacco, M., Bacciardi, S., Maremmani, A. G., & Cerniglia, L. (2017). Drug addiction and emotional dysregulation in young adults. *Heroin Addict Relat Clin Probl*, 19(3), 37-48.
- Saraiva, J., Esgalhado, G., Pereira, H., Monteiro, S., Afonso, R. M., & Loureiro, M. (2018). The Relationship between Emotional Intelligence and Internet Addiction among Youth and Adults. *Journal of addictions nursing*, 29(1), 13-22.
- Schulz U, Schwartzberg R. (2014). Long - Term Effects of Spousal Support on Coping with Cancer after Surgery. *Social Clinical Psychology J*; 23(5), 716 - 32.
- Trinidad, D. R., & Johnson, C. A. (2002). The association between emotional intelligence and early adolescent tobacco and alcohol use. *Personality and Individual Differences*, 32, 95-105.
- Widyanto, L., & McMurrin, M. (2004). The Psychometric Properties of the Internet Addiction Test. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(4): 443-450.